

VALKOLEHDOKKIEN

SIIRTOISTUTUKSET LAHDESJÄRVEN
ASEMAKAAVA-ALUEELTA

2017

Villi vyöhyke Wild Zone

JOHDANTO

Valkolehdokki (*Platanthera bifolia*) on kämmekäkäsä eli orkidea. Valkolehdokkeja kasvaa runsaasti Tampereen seudun rehevissä metsissä. Kaupunkirakenteen kasvun seurauksena valkolehdokkien elinympäristöjä kaavoitetaan rakentamiseen. Viime vuosina useiden kymmenien yksilöiden valkolehdokkiesiintymiä on jäänyt rakentamisen alle esimerkiksi Vuoreksen ja Ruskon seudulla.

Valkolehdokki on luonnonsuojelulla ja -asetuksella rauhoitettu kasvilaji. Rauhoitussäännökset eivät estä tuhoamasta valkolehdokkien elinympäristöjä vaan rauhoitus koskee kasvien yksilöitä ja niihin kohdistuvia toimenpiteitä. Rauhoituksen takia valkolehdokkiyksilöitä ei saa poimia eikä tuhota.

Tässä valkolehdokkien pelastussuunnitelmassa esitetään toimenpiteet, jotka toteuttamalla Lahdesjärven asemakaava-alueen valkolehdokit voi-

daan siirtää turvaan rakentamisen tieltä. Silloin yhdyskuntarakenteen laajeneminen ei haittaa rauhoitettujen kasvien esiintymiä.

Hankkeessa kehitetään menetelmiä valkolehdokkien siirtämiseen. Valkolehdokkeja ei ole juurikaan aiemmin siirretty Suomessa turvaan rakentamiselta. Siten hankkeessa tuotetaan uusia kokemuksia ja uutta tietoa valkolehdokkien siirtoistutuksista rakennushankkeiden yhteydessä. Samalla hankkeessa kehitetään uudenlaista käytäntöä, jossa luodaan harvinaisille kasveille turvapaikka-alueita rakentamiselta.

Kasvien turvapaikasta voidaan mahdollisesti kehittää Tampereella uudenlainen kasvien suojelun tapa, jota on mahdollista tulevaisuudessa soveltaa kaikissa kunnissa ja kaupungeissa Suomessa, joissa kaavoitetaan ja rakennetaan luontoalueita.

Koska valkolehdokki on rauhoitettu laji, siirtoistutuksille haetaan Pirkanmaan ELY-keskukselta poikkeuslupa. Vaikka Lahdesjärven asemakaava-alueen valkolehdokit ovat väistämättä tuhoutumassa niiden elinympäristön muokkaamisen ja rakentamisen seurauksena, ei yksittäisiä kasveja saa siirtää turvaan ilman lupaa poiketa luonnonsuojelulaista ja -asetuksesta.

Siirtoistutuksille pyydetään myös maanomistajan lupa. Tampereen kaupunki omistaa Lahdesjärven asemakaava-alueen maat, sekä myös alueen Lahdesjärvellä, jonne kasvit aiotaan siirtää. Lahdesjärven alueella valkolehdokit lisäävät luontoarvoja ja kehittävät sen merkitystä luonnonsuojelualueena.

SIIRTOISTUTUKSET

Valkolehdokkien siirroista ei ole Suomessa aiempia dokumentoituja kokemuksia. Siten hanke on kokeellinen ja siinä tuotetaan uutta tietoa valkolehdokkien siirtoistutuksista.

Aikaisemmin Suomessa on siirretty rakentamiselta turvaan esimerkiksi punakämmeköitä Keravalla (Lutukka 2/2014). Kokemuksia punakämmeköiden siirroista käytetään soveltuvien osien mallina valkolehdokkien siirtoistutuksissa.

Kämmeköillä on laajat sienijuuret, joiden kanssa kasvit elävät symbioosissa. Kuten Keravan punakämmeköiden tapauksessa, myös Lahdesjärven valkolehdokkien kohdalla pyritään kasvuyksilöiden mukana nostamaan maasta mahdollisimman suuri maapaakku, jotta sienijuuret pysyvät kasvin mukana siirron aikana. Lahdesjärven alueella maaperä on paikoitellen kivistä, joten suuren maapaakun nostaminen ei

ole aina mahdollista. Maata nostetaan kasvien mukaan kuitenkin mahdollisuuksien rajoissa.

Osa Lahdesjärven valkolehdokkiyksilöistä kasvaa lähellä toisiaan. Muutamalla paikalla kaksi, kolme tai neljä valkolehdokkia kasvoi alle 20 cm päässä toisistaan. Nämä esiintymät nostetaan yhdellä kerralla mahdollisimman suureen astiaan.

Valkolehdokit istutetaan kohdealueella lähelle toisiaan, mikä mahdollistaa mahdollisimman hyvän suvullisen lisääntymisen tulevaisuudessa. Yli sadasta siirrettävästä valkolehdokista voidaan muodostaa siirtojen kohdealueelle viisi erillistä, noin 20 yksilön esiintymää. Useilla paikoilla Lahdesjärven valkolehdokkien esiintymissä kasvaa yli kymmenen yksilöä.

Keravan punakämmeköiden tapauksessa todettiin, että uutta kasvupaikkaa ei voi jättää

ilman hoitoa. Siksi tässä hankkeessa seurataan siirrettyjen valkolehdokkien esiintymiä yksityiskohtaisesti. Samalla arvioidaan hoitotoimenpiteiden tarve ja toteutetaan niitä Lahdesjärven alueella.

Koska Lahdesjärven valkolehdokit tuhoutuisivat asemakaavoituksen ja siitä seuraavan elinympäristöjen muokkauksen ja rakentamisen myötä, ei siirtoistutuksissa käytännössä voida hävitä mitään. Jos siirtoistutukset kuitenkin epäonnistuvat, saadaan silloin kerättyä kokemuksia siitä, miten valkolehdokkeja ei kannata siirtää.

Ennen kuin valkolehdokki rauhoitettiin vuonna 1956, kasvia kerättiin ja siirrettiin puutarhoihin. Ennen siirtojen konkreettista toteutusta Villi vyöhyke -yhdistys etsii vanhoista puutarhakirjoista mahdollisia mainintoja valkolehdokkien istutukseen ja hoitoon liittyen.

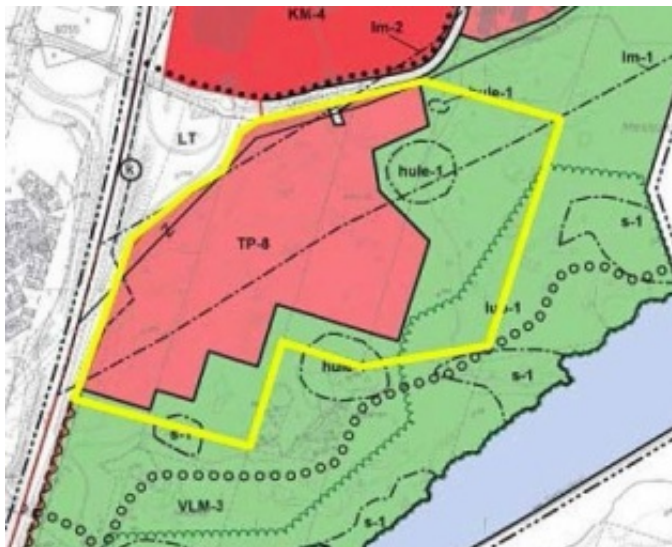

LAHDESJÄRVEN ASEMAKAAVA-ALUE

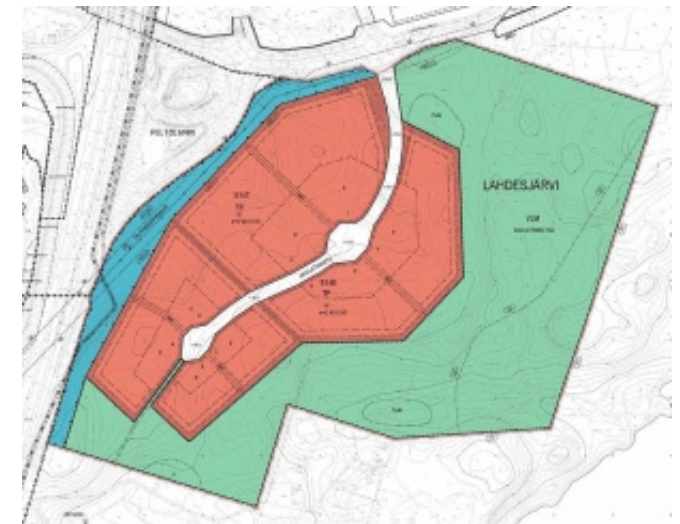
Siirrettävät valkolehdokit sijaitsevat Tampereella Lahdesjärven asemakaava-alueella (kaava nro 8534). Alueelle tulee työpaikka-alue. Asemakaavoitus on vielä kesken eikä kaava-alue ole lainvoimainen. Tätä siirtosuunnitelmaa tarkennetaan kaavan vahvistuttua siten, että vain rakentamisen alle jäävät valkolehdokit siirretään turvaan. Asemakaava-alueelle jää myös rakentamisen ulkopuolelle valkolehdokkeja.

Villi vyöhyke -yhdistyksen jäsenet tekivät alueelle maastokäynnit 10.7.2014 ja 2.7.2015. Vuonna 2014 löydettiin alueelta 31 elinvoimaista valkolehdokkia. Löydetyistä kasveista osa oli kukassa ja jotkin yksilöt kasvoivat lehtiruusuksina. Vuonna 2015 kukkivia valkolehdokkeja löydettiin alueelta 116 kappaletta. Vuoden 2015 kartoituksissa löydettiin runsaasti myös lehtiruusuksia, mutta niitä ei ehditty ajankäytöllisistä syistä systemaattisesti, koska niiden löytäminen on huomattavasti hitaampaa kuin kukkivien yksilöiden kartoittaminen.

Kaavan valmisteluun liittyvässä Lahdesjärvi-Lakalaivan maisema- ja ympäristöselvityksessä (Tampereen kaupunki 2006) samalta alueelta oli löydetty 40 valkolehdokkia. Maastokäynnillä 2014 ja 2015 valkolehdokkien esiintymät poikkesivat 2006 kartoitetuista kasvustoista. Myös vuosien 2014 ja 2015 kasvustot poikkesivat toisistaan, mutta tiheimmät keskittymät sijaitsivat suurin piirtein samoilla paikoilla.

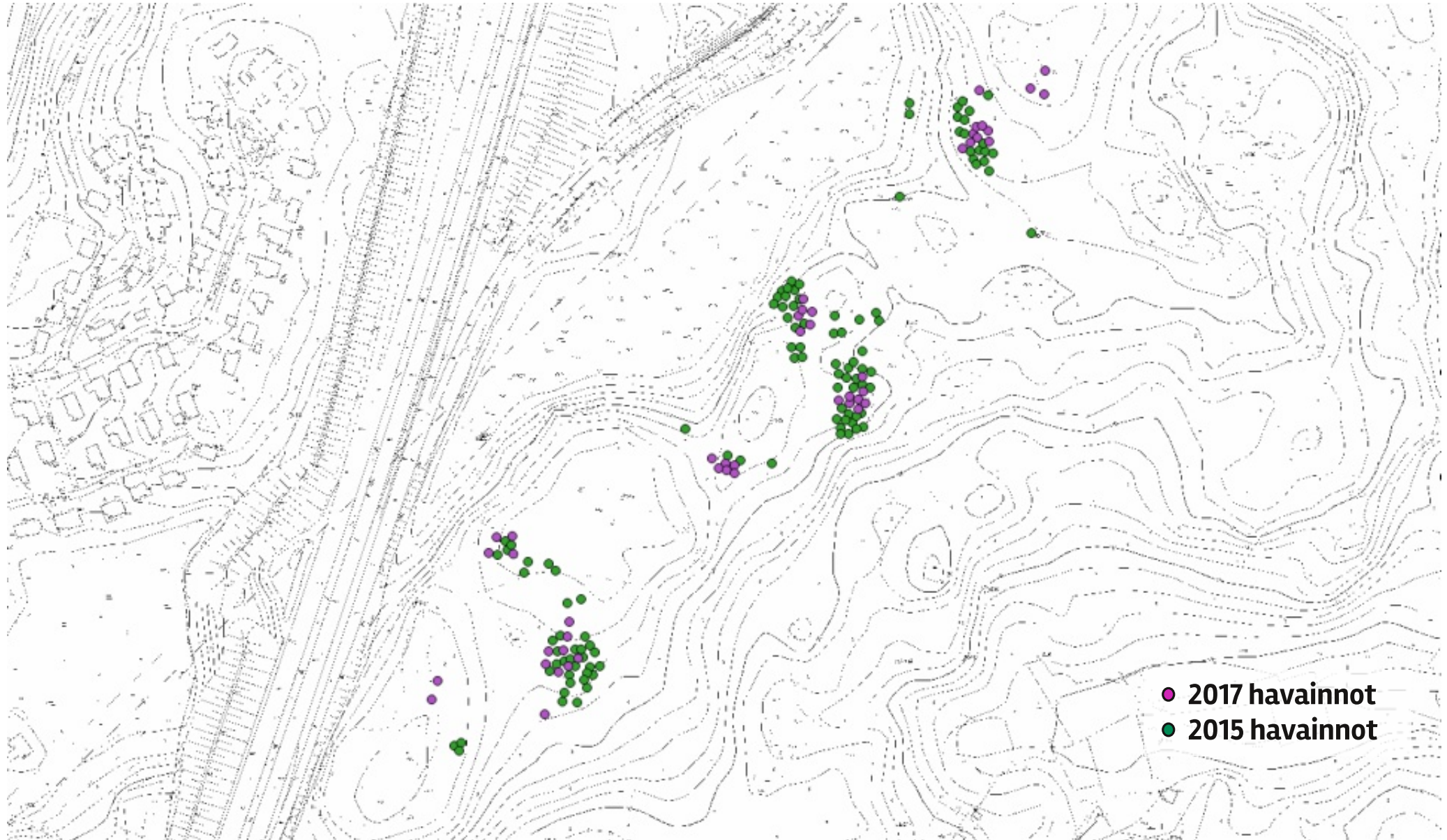
Ote Lahdesjärven osayleiskaavasta

Ote maankäytön yleissuunnitelman maankäyttökaaviosta

VALKOLEHDOKIT LAHDESJÄRVEN ASEMAKAAVA-ALUEELLA

SÄRKIJÄRVEN RANTAMETSÄ

Lahdesjärven teollisuusalueen asemakaava-alueelta pelastetut valkolehdokit siirretään Särkijärven rannalle Leppäsen alueelle. Alue on Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelman kohde numero 45.

Kohteen pinta-ala on noin 7,2 hehtaaria. Kohteen suojelun tapa on kaavamerkintä ja metsälaki. Luonnonsuojeluohjelman mukaan kohde säilytetään luonnonmukaisena.

Leppäsen alueen luonto on vaihtelevaa. Siellä on koivuvaltaista lehtoa, tervaleppiä, eri ikäisiä kuusikoita ja haaparyhmiä. Alueella on jonkin verran suuria kaatuneita kuusia maapuina, jotka ovat valkorihmakäävän kasvualusta. Leppäsen alueen suojelun eräs tarkoitus on suojella valkorihmakäävän kasvupaikkaa.

Alueella on aukeita, jotka sopivat seuralaislajistoltaan ja mikroilmastoltaan valkolehdokkien siirtojen kohteeksi. Alueelta ei kuitenkaan ole aiemmin löydetty valkolehdokkeja.

Valkolehdokkien siirtojen seurauksena Leppäsen alueen luontoarvot ja sen merkitys luonnonsuojeluohjelman kohteena lisääntyy. Leppäsen luonnonsuojelukohteesta tulee valtakunnallisesti merkittävä kohde, jolla kokeillaan harvinaisten kasvien siirtämistä turvaan rakentamiselta.

HALLINTA

Koska valkolehdokit ovat luonnonsuojeluasetuksen (19.6.2013/471) 20 §:n nojalla rauhoitettu laji, on niiden siirtäminen laitonta ilman poikkeamislupaa. Siten Villi vyöhyke -yhdistys hakee Lahdesjärven asemakaava-alueen valkolehdokkien siirroille poikkeamislupaa Pirkanmaan ELY-keskukselta.

Ennen luvan hakemista ELY-keskukselta, yhdistys on varmistanut, että siirroille on maanomistajan eli Tampereen kaupungin lupa. Tampereen kaupungin lupa on pyydetty sekä valkolehdokkien nostamista varten Lahdesjärven asemakaava-alueelta sekä niiden istuttamista varten Lahdesjärven alueelta valitulle kohteelle.

Siirtojen edellytyksenä on, että siinä tuotetut toimenpide- ja seurantaraportit ovat julkisia. Siten ne hyödyntävät valkolehdokin suojelua mahdollisimman laajasti.

Valkolehdokkien siirrot suunnittelee ja toteuttaa Villi vyöhyke -yhdistys.

Valkolehdokit siirretään asemakaava-alueelta ennen alueen metsänhakkuiden ajankohtaa. Koska valkolehdokkien esiintymät ja yksilöiden sijainnit asemakaava-alueella ovat vaihdelleet vuosittain, kartoitetaan alue uudelleen juuri ennen siirtojen toteuttamista, jotta siirtojen avuksi saadaan tuotettua ajankohtaista tietoa.

Tätä siirtosuunnitelmaa voidaan muuttaa Tampereen kaupungin tai Pirkanmaan ELY-keskuksen ehdotuksesta.

TUTKIMUS JA SEURANTA

Rauhoitettujen valkolehdokkien siirtämisestä ei ole Suomessa juurikaan aiempia kokemuksia. Siirrot ovat kokeellinen pilottitapaus rakentamisen uhkaamien valkolehdokkien pelastamisesta Suomessa. Kokeellisen luonteensa takia siirtoihin liitetään tutkimuksen näkökulma. Samalla tutkitaan, miten valkolehdokki kannattaa siirtää ja millaisin menetelmin. Koska hanke on kokeellinen, sitä varten laaditaan seurantaohjelma. Hankkeessa tuotetaan uutta tietoa valkolehdokkien siirtämisestä.

Hankkeen seurantaohjelman tuloksena muodostetaan suositusluonteisia johtopäätöksiä, joiden avulla valkolehdokin siirtäminen voidaan toteuttaa. Siirroissa toteutetut toimenpiteet kuvataan tekstien ja valokuvien avulla. Toimenpiteiden toteutumisesta raportoidaan julkisesti.

Hankkeen seurantaohjelmassa tutkitaan:

- 1) Siirrettyjen valkolehdokkien elinvoimaisuutta ja kasvua,
- 2) Valkolehdokkien lisääntymistä, esiintymien runsauksia ja levinneisyyksiä, sekä
- 3) Hoidon tarvetta siirtojen kohdealueella

Seurantaohjelmassa arvioidaan seuraavat asiat:

A) Esiintymien kuvaus (maastokäynti kerran kasvukaudessa)

- Tarkka sijainti
- Lajille soveliaan alueen pinta-ala
- Yleiskuvaus (kasvillisuustyyppeistä, puusto, maalaji, kosteus, ravinteisuus, avoimuus/sulkeutuneisuus, ym.)
- Seuralajit: valtalajit ja luonnehtijat
- Kilpailevat lajit
- Esiintymän jakautuminen osiin
- Uhkatekijät
- Toteutettujen siirtotoimenpiteiden vaikutukset
- Jatkotoimenpiteiden tarkentaminen

B) Havaintotiedot (maastokäynti kerran kasvukaudessa)

- Esiintymän osien laajuus
- Yksilö-/versomäärä
- Yksilöiden/versojen ikä, koko ja kunto
- Kukinnan vaihe
- Havainnot edellisvuotisista yksilöistä
- Lisätietoja (valokuvat, ym.)

Seurantaohjelmaa varten käytetään maastokäynneillä UHEX-seurantalomaketta soveltaen. Seurantaohjelmassa kerätyt tiedot arkistoidaan ja kootaan. Ne raportoidaan Pirkanmaan ELY-keskukselle ja Tampereen kaupungille vuosittain. Seurannan tuloksena muodostetaan suositukset valkolehdokkien siirtämiselle.

Työryhmä: Jere Nieminen, Karl Hermansson, Joakim Suvanto, Tero Tähtinen, Mika Kuronen ja Ville Lindström.

Suunnitelman kuvat ja taitto: Jere Nieminen

Kartat: MML, Tampereen kaupunki ja Jere Nieminen

Villi vyöhyke | Wild Zone